

TOPONIME PROVENITE DE LA ADJECTIVE ÎN ZONA SUBMONTANĂ A MEHEDINȚIULUI

Marius ARBĂNAȘI
(Drobeta Turnu-Severin)

Varietatea și frecvența mare a formelor de relief din Podișul Mehedinți au dus la crearea de către localnici a toponimelor compuse în scopul diferențierii locurilor care au la bază același denotat. Spre exemplu *cucă*, entopic cu impact toponimic în zonă, a devenit toponim simplu în localitățile în care a fost întâlnit o singură dată; acolo unde sunt mai multe *cuci*, s-a procedat la diferențierea acestora în cadrul toponimelor compuse, prin adăugarea unor determinanți adjectivali sau substantivali: *Cuca Mare*, *Cuca Mică*, *Cuca Naltă*, *Cuca Mólui*, *Cuca Popii* etc. Nevoia de comunicare concisă a făcut ca toponimul *Cuca Naltă* să devină *Nalta*.

În cele ce urmează, vom discuta toponimele provenite de la adjective calificative sau posesive, ca urmare a simplificării toponimelor compuse din ale căror structuri acestea au făcut parte, sau direct de la diferite adjective, prin substantivare. Substantivarea constă în „elipsa termenului determinat și articularea determinantului (*s.n.* adjectivului) „*cu articol hotărât*”¹. Prin substantivare, adjectivele preiau caracteristicile termenului determinat: valoarea semantică, funcția gramaticală, precum și categoriile gramaticale ale acestuia (gen, număr și caz)². În noua funcție, adjectivul „desemnează însuși obiectul care conține și calitatea și însușirea dată”³.

¹ V. Frățilă, *Toponimia văii inferioare a Târnavelor* în idem, *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara, Ed. Excelsior Art, 2002, p. 186.

² Vezi A. Eremia, *Graiul pământului*, Chișinău, 1981, p. 106.

³ V. Frățilă, *op. cit.*, p. 186.

După conținutul semantic exprimat, adjectivele care stau la baza unor toponime pot fi *calificative* (*propriu-zise*) și *determinative* (provenite din alte părți de vorbire).

Adjectivele calificative (care exprimă calități ale obiectelor), întâlnite în structurile toponimice din Podișul Mehedinți, se grupează în:

a) adjective primare (simple): *adânc(-ă)*, *alb(-ă)*, *bătrân(-ă)*, *bogat(-ă)*, *ciablă*, *creț (creață)*, *frumos (frumoasă)*, *galben(-ă)*, *gol*, *gros*, *hondoroasă*, *largă*, *lată*, *limpede*, *lungă*, *naltă*, *națională*, *netedă*, *pleș (pleașă)*, *pric*, *principală*, *pucioasă*, *rea*, *roșie*, *rotundă*, *scurt*, *sec (seacă)*, *sfânt(-ă)*, *sterp*, *strâmb*, *strâmtă*, *șes (săst, șesti)*, *șut*, *urât(-ă)*, *vânat(-ă)*;

b) adjective derivate (cu ajutorul sufixelor): *bărăitor (burietor)*, *bolboros*, *buduros*, *copăcioasă*, *crăcoasă*, *duruitoare*, *ferigos (ferigoasă)*, *golașă*, *hoțesc (hoțească)*, *(îm)părțitoare*, *(în)fioros*, *județean(-ă)*, *lăturoasă*, *luturoasă*, *mânioasă*, *pleșuv(-ă)*, *râios (râioasă)*, *râtoasă*, *rotată*, *stârminos*, *ținătoare*, *urlătoare*.

Acestora li se alătură cele provenite de la antroponime + sufixele *-esc*, *-ească*, *-ești* care sunt adjective posesive (*Brâgleasca* „pârâu“ < *Valea (Apa) brâglească* „Valea (apa) lui Brâglea“; prin urmare toponimul *Brâgleasca* are la bază adjectivul posesiv *brâglească* < antrop. *Brâglea* + suf. *-ească*, prin substantivare).

Dintre adjectivele determinative (provenite din alte părți de vorbire, prin schimbarea valorii gramaticale sau a clasei lexicale), toponimia preia numai *adjectivele participiale*.

De la participii formate de la rădăcina verbului cu sufixul *-at(ă)*: *adunat*, *afumată*, *culcată*, *deșelat*, *împușcată*, *înfundată*, *întunecată*, *opleșată*, *pitulată*, *retezat*, *sărată*, *scofainată*, *spânzurată*, *tăiată*, *târcat*, *totârlată*; cu sufixul *-ut*: *crescut*; cu sufixul *-s*: *ars*, *ascunsă*, *întoarsă*; cu sufixul *-t*: *rupt*; cu sufixul *-it*: *altoită*, *ascuțit*, *căldărită*, *găurit*, *lespezită*, *pânsănită*, *pârjolit*, *pârlită*, *ruginit*; cu sufixul *-ît*: *pojorât(-ă)*.

Din punct de vedere semantic, toponimele provenite de la adjective pot fi clasificate după caracteristica ce o redau privind: aspectul, culoarea, dimensiunea, direcția de orientare, gustul, mirosul, temperatura, onomatopeele.

Adjectivele, determinanți în structurile toponimelor compuse, devin, uneori, prin articulare și prin eliminarea substantivului, toponime simple: *Valea Adâncă* > *Adâncă*, *Apa Limpede* > *Limpede*, *Culmea Golașă* > *Golașă*, *Muntele*

Sec > Secu, Dealu Ascușit > Ascușitu, Pădurea Pojorâtă > Pojorâta, Poiana Totârlată > Totârlata, etc.

Toponimele simple reprezintă adesea cel mai înalt grad al toponimizării, stadiul posttoponimic, de multe ori legătura cu denotatul devenind indirectă, sau chiar pierzându-se. Astfel, toponime precum *Pojorâtu* „pârâu“, *Groși* „pășune“, *Lăturoasa* „cătun, pădure“, *Bătrâna* „vale“, *Pitulata* „pârâu, vale“, *Sfânta* „pârâu, munte“, *Întoarta* „cot al Coșuștei“, *Copăcioasa* „cătun al satului Cărmidari“, *Rățezatu* „pârâu, ponor“ etc. nu par să aibă vreo legătură de natură semantică cu locurile denumite, căci un pârâu nu poate fi ars, „pojorât“, dar el se numește așa deoarece curge din dealul *Pojorâtu*, prin urmare avem de-a face cu un transfer toponimic; pășunea *Groși* pare o construcție oximoronică deoarece pășunea este un teren eliberat de copaci; într-adevăr pădurea de groși s-a defrișat, dar a rămas numele *Groși*; *Lăturoasa* este considerată ca având la origine fie adj. *luturoasă* (< *lut* + suf. *-uroasă*), fie adj. *lăturoasă* (< *latură*⁴ + suf. *-oasă* sau, chiar, < *lătură*⁵ + suf. *-oasă*).

În opinia noastră, toponimul are la bază apelativul *luturi* „zonă de teren cu pământ argilos folosit la olărit“ + suf. *-oasă*. Nu întrevădem evoluția toponimului simplu *Lăturoasa* din altul compus⁶, cum se întâmplă adesea, prin urmare avem de-a face cu o derivare toponimică cu ajutorul sufixului toponimic *-a*⁷; o vale nu poate fi bătrână sau tânără, formele de relief reprezentând un dat natural dintotdeauna, dar în valeda respectivă a existat o pădure a cărei caracteristică, *bătrână*, a fost transferată văii, pădurea fiind defrișată, de aici *Bătrâna* „vale“. Numele cătunului *Copăcioasa* vine de la *Valea cu Copaci*, unde localnicii au defrișat pădurea și și-au făcut gospodăria; oiconimul păstrează genul denotatului *valea*; *Rățezatu* este un pârâu care dispare brusc într-un ponor, neștiindu-se unde curge în continuare.

⁴ Cf. Ion Ungureanu, *Elemente toponimice din Mehedinți*, Drobeta Tr. Severin, 2000, p. 186. Era normal ca de la *lut* să avem derivatul *lutoasă* (deci ar fi fost *Lutoasa*), precum în apropiere întâlnim oiconimul *Imoasa* (< *im* + suf. *-oasă*), iar de la *latură*, nu exista un motiv care să genereze un astfel de adjectiv cu impact toponimic.

⁵ Cf. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, EA, 1963, p. 470. Considerăm că *lătură*, cu sensul indicat în lucrare „apă murdară în care s-au spălat vasele de la bucătărie, rufe“, citând *Dicționarul Enciclopedic*, este un apelativ care nu poate avea impact toponimic, cu atât mai mult derivatul *lăturoasă*.

⁶ Cf. și Teodor Oancă, *Probleme controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, 1996, p. 142-145.

⁷ Ideea este avansată, demonstrată și susținută de Teodor Oancă, *op. cit.*, 112-145.

Între obiect și denumire există corespondențe, adjectivul evidențiind aspectul sau caracteristica locului denumit: *Larga* reprezintă o vale largă, pe când *Strâmta* semnifică o vale strâmtă, un loc de trecere într-un teren stâncos.

Prezentăm clasificarea semantică a toponimelor provenite de la adjective, având în vedere caracteristicile care au stat la baza acestor denumiri date de localnici de-a lungul timpului.

a) Toponime provenite de la adjective care redau starea, aspectul:

Adunații (ot Balotești) „fost sat“ înregistrat în Catagrafia din 1819 (vezi DTRO, I, p. 211); *Adunații (ot Nevăț)* „fost sat“ înregistrat în Catagrafia din 1819 (vezi DTRO, I, p. 211); *Adâncă* „vale“, la Balta și la Crainici; „pădină“, la Balta, Balotești, Gornovița, Isverna și Șovarna; „râpă“, la Jidoștița; *Arâta* „pădină“, la Păunești; *Afumata* „peșteră între Cerna-Vârf și Dâlma“; *Arsa* „piatră, vârf“, la Podeni; „stâncă“, la Răiculești; „pârâu“, la Ponoarele; *Arsu* „munte“, la Obârșia-Cloșani; „crac de deal“, la Podeni; *Ascuțatu* „deal“, la Bala, la Dâlma și la Negoiești; *Bătrâna* „vale, depresiune“, la Ohaba; *Bătrânu* „deal“, la Colibași; *Ciâbla* „stâncă spartă“, la Cireșu; *Copăcioasa* „deal, sat și vale“, la Cărmidaru; *Crața* „piatră cu striuri“, la Godeanu-comună; *Crăcoasa* „pârâu și moară“, la baza Cracului Perilor, la Gornenți; *Curmezâșa* „vale, pârâu“, la Balta și Obârșia-Cloșani; *Curmezâșu* „deal“, la Obârșia-Cloșani; *Culcata* „stâncă mare, așezată longitudinal“, la Coda Cornetului; *Crescutu* „drum“, la Runcșoru; *Deșelatu* „deal a cărui culme are formă concavă, teșită“, la Balta și la Malovăț; *Feregoâsa* „deal cu ferigă“, la Balta, Gornovița și Podeni; „vale“, la Șovarna și la Schitu Topolniței; „pășune“, la Bunoaica; *Feregósu* „deal și vale“, la Bâlvănești; *Frumoasa* „poiană, luminiș în pădure“, la Mărășești; „cișmea“, la Noapteșa; *Frumosu* „izvor, pârâu“, la Busești și la Mărășești; *Flocoasa* „crac muntos, pădure“, la Gura-Văii; *Golașa* „culme de deal; pășune“, la Ciovârnașani; *Golu Babii Dinii* „vârf de deal“, la Cerna-Vârf; *(Pe) Golu* „crac de deal arid, sterp“, la Ludu; *Golu* „insulă pe Dunăre“, la Gura-Văii; i se spunea și *Pleșa*; *Înfiorosu* „ogaș adânc, cu pereții abrupti“, la Cerna-Vârf; *Înfundâta* „vale, depresiune“, la Cărmidaru; *Înfundatu* „ogaș“, la Gheorghesți; *(În) Găurita* „piatră cavernoasă“, la Cerna-Vârf; *(În) Găuritu* „geanț cavernos“, la Păunești; *Întoârșu* „piatră, stâncă“, la Balta; *Întoârta* „loc unde Coșuștea face un cot pronunțat“, la Dâlma și Runcșor; *Întunecâta* „vale adâncă între două geanțuri“, la Obârșia-Cloșani; *Împărțitoarea* (în grai local, *Părțitoarea*) „vale mică, ogaș, pârâiaș“ care despart pădurile satelor Brânzeni și Delureni; se varsă

în crovul cu același nume; *(Îm)pușcata* „stânci“, la Breznița-Ocol și la Podeni; *Încălecata* „stânci, pietre mari, suprapuse“, la Turtaba; *Lăspezâta* „piatră, față de munte“, la Isverna; *Muțuțoiâta* „piatră înaltă, ascuțită“, la Godeanu-comună; *Neteda* „poiană pe teren plan“, la Podeni; *Lăturoása (Luturoása)* „parte de sat“, la Brateș; „sat“ în comuna Bala (*Luturoasa* — atestat în 1483, cf. DRH, I, p. 189); *Lîmpedea* „vale, pârâu“, la Crainici; *Luturoasa* „teren arabil cu pământ galben, clisos folosit în olărit“, la Crainici; *Mânioasa* „pârâu abrupt de munte“, la Negoiești; *Nalta* „cucă, la Brânzeni“; *Opleșata* „vale“, la Balta; „pășune“, la Firizu; „pisc“, la Balta și la Ilovăț (< participiul de la *a opleși* „a adăposti“); *Pănsănița* „tarla“, la Balotești; *Părtătoarea*, „locul unde se îngemănează moșiile a patru sate: Brânzeni, Delureni, Gărdăneasa și Răiculești“; *Pituláta* „vale, pârâu“, la Breznița-Ocol; „poiană în pădure“, la Șiroca; *Pojeráta* „fost sat“ în sudul Podișului Mehedinți, atestat în 1483 (DRH, I, 305-308); *Pojoráta* „pădure“, la Șipot; *Pojorátu* „deal și pârâu“, la Bala și la Brânzeni; „pârâu, pădure, vale“, la Ponoarele; „parte de sat“, „pârâu“, la Bratovoiești; „teren arabil“, la Crainici; *Pârlita* „coastă“, la Brânzeni; *Pârjolítu* „crac de deal“, la Bala; *Pleașa* „vârf de deal“, la Seliște; „deal“, la Godeanu-sat; „moșie“, la Cireșu; *Plêșa* „vârf de deal“, la Balta și la Obârșia-Cloșani; *Rătezatu* „pârâu, ponor“, la Obârșia-Cloșani; *Răua* „vale rea, greu de străbătut“, la Cerna-Vârf; „parte de sat“, la Coada Cornetului; „coastă abruptă“, la Godeanu-comună. Li se mai spune: *Valea Ră* și *Coasta Ră*; *Răioasa* „pădure“, la Balta; *Răiosu* „deal“, la Cireșu și la Schitu Topolniței;

Săs „platou cu teren arabil“, la Bâlvănești; *Săst* „depresiune, vale întinsă și largă“, la Gornenți, Păunești și Podeni; *Săstu* „depresiune cu teren drept“, la Gornenți; *Scofăinata* „stâncă, piatră mare care prezintă o adâncitură, o scobitură“, la Cerna-Vârf; *Seaca (Saca)* „vale“, la Breznița-Ocol; *Secu* „vârf de munte“, la Isverna și la Prejna; „ogaș“, la Cracu Muntelui; *Spălătoarea* „ogaș cu albiile naturale de piatră unde se spală rufe“, la Răiculești; *Spânzurata* „moară“, la Colibași; *Stârpu* „crac de deal, cucui, vârf de deal“, la Păunești; *Stârminosu* „deal și pârâu“, la Obârșia-Cloșani; *Șăs* „platou cu teren arabil“, la Bârâiac și Mărășești; *Șăsu* „teren drept cu loc arabil“, la Valea Ursului; *Șesa* „platou cu pădure“, la Pitulași; *Șesu* „platou cu teren arabil“, la Prejna, Șișești; *Șutu* „dealuri teșite, fără vârf“, la Jidoștița; *Tăiata* „piatră, potecă“, la Turtaba; „vârf, stâncă“, la Cireșu; *Țânătoarea (Argintârilor)* „loc strâmt, de trecere, unde se pândește

vânatul“, la Obârșia-Cloșani; *Urâtu* „crov mlăștinos, adâncit“, la Gornenți; *Uruptu* „deal“ la Firizu.

b) Toponime provenite de la adjective care redau culoarea:

Albu „pârâu“, la Godeanu-comună; *Gâlbina* „vale, pârâu“, la Baia de Aramă, Ceptureni, Ponoarele și Prejna; „coastă de deal“, la Bala; „munte“, la Isverna; *Gâlbina* „pârâiaș“, la Ponoarele; *Negurósu* „ogaș“, la Ilovița; *Pricu* „deal“, la Jidoștița. *Pric* are sensul de „pestriț, breaz, pătat“ și reprezintă nume frecvente date de localnici cornutelor mari; *Róșia* „baltă cu apă roșie“, la Ciovárnășani; „cioacă“, la Șișești; *Roșiile* „râpe“, la Baia de Aramă; *Ruginitu* „izvor cu apă minerală“, la Obârșia-Cloșani; *Tărcátu* „deal“, la Schitu Topolniței. Adjectivul *tărcat* are sensul de „pestriț, bălțat, dungat, vârgat“ (cf. DEX); (*Pe*) *Vânăta* „coastă de deal“, la Bala, Balta și Păunești; *Vinetele (Vânătele)* „pietre mari, stânci de culoare vânătă“, la Balta și Podeni.

c) Toponime provenite de la adjective care redau dimensiunea și forma:

(*Pe*) *Grosu* „crac de deal“, la Cireșu și Podeni. I se mai zice și *Cracu al Gros*; *Grosu Oii* „luncă“, la Prejna; *Groși(i)* „pădure, pășune“, la Bârâiac; „crac de deal“ și „vale“, la Bala. Toponimele au la bază adjectivul *gros* (de la *copac gros*); *Larga* „depresiune, luncă“, la Obârșia-Cloșani; *Cotu Largii*; (*Pe*) *Largu* (zis și *Gruniu Larg*) „deal mic“, la Balta; *Lata* „parte de sat“, „vale“, la Bratilovu, Mărășești și Negoiești; (*În*) *Lunga* „pădină“, la Godeanu-sat; *Rotata* „poiană“, la Cireșu și la Gornenți (*Pădurea de la Rotata*); „deal, pădure, teren arabil“, la Bala; *Rotunda* „pășune“, la Păunești; *Scurta* „vale“, la Colibași; *Scurtu* „ogaș“, la Noaptea și la Șișești; *Strâmba* „pârâu“ (corespondentul slavului *Criva*, existent și el în zonă), la Bârâiac și Mărășești; „pădină“, la Marga; *Strâmbu (Cracu Strâmb)* „crac de deal“, la Negoiești; *Strâmta* „cheie, piatră“, la Păunești; *Totârláta* „poiană rotundă în pădure“, la Obârșia-Cloșani. Adjectivul *totârlat(-ă)* vine de la substantivul *totârlă* „roată“ (cf. CADE) și este sinonim cu *rotat(-ă)*.

d) Toponime provenite de la adjective care redau gustul și mirosul:

Căldăríta „fântână cu apă coclită, căldărită“, la Cireșu; *Pucioása* „apă, izvor sulfuros“, la Balta; „câmpie, depresiune“, la Bala; „mlăștină“, la Negoiești; *Puciósu* „deal“, la Balta; *Puturósu* „mlăștină; crov cu apă stătută“, la Bala; *Săráta* „vale, pârâu“, la Colibași.

e) Toponime provenite de la adjective de origine onomatopeică:

Bărăietoarea „izvor, pâraiaș zgomotos“, la Băsești; *Bolborosu* „pârâu“, la Brebina; „apă care curge zgomotos“, la Balotești, Isverna, Șișești, Șiroca; *Bubuitoarea* „loc unde apa cade cu zgomot, cascadă“, la Șiroca; *Budurósu* „gârlă, gâldău“, la Negoiești; *Burietoarea* „cascadă“, la Proitești; *Duruítóarea* „pârâiaș năvalnic“, la Schitu Topolniței; *Hondoroása* „vale, pădure“, la Podeni; *Urlători* „cascadă între stânci“, la Balotești.

Din punct de vedere tipologic, toponimele provenite de la adjective sunt, la prima vedere: a) simple și b) compuse.

a) *Toponimele simple* sunt formate dintr-un singur morfem toponimic⁸. Ele pot fi *primare* sau *derivate (secundare)*⁹.

Sunt toponime primare acelea al căror etimon nu-și modifică forma în urma toponimizării, ele provenind din adjective calificative primare: *adânc, alb, bătrân, bogat, frumos, larg, lat, limpede, nalt, pric, principal, rotund, sec, strâmb, urât, vânăț* etc. sau derivate: *bolboros, buduros, copăcios, ferigos, luturos, mâniaș, rotat, stârminos* etc., din adjective determinative: *afumat, culcat, deșelat, împușcat, sărat, tărcat, totârlat*¹⁰ etc. sau din adjective posesive de origine apelativă: *boierească, hoțească, țigănească*: *Boiereasca* „afluent al Coșuștii, vale, deal și pădure“, la Coada Cornetului; „luncă“, la Crainici; „pădure“, la Brebina și Mărășești; *Hoțeasca* „pădure“, la Bobaița și Crăguiești; *Țigăneasca* „linie, parte de sat“, la Crainici; „vale“, la Bala.

Toponimele simple derivate provin și de la adjective posesive formate cu sufixele *-ească* sau *-esc* de la antroponime.

În zona submontană a Mehedințului se păstrează încă în limba vie a localnicilor adjectivele posesive provenite de la antroponime. Îndeosebi în localitățile Bala, Balta, Costești, Cerna-Vârf, Gornenți, Gornovița și Podeni, ulițele, liniile, mahalalele și părțile de sat sunt denumite prin toponime compuse în care determinantul, adjectiv posesiv, provine de la numele neamului care locuiește în zona respectivă¹¹. Asemenea toponime, formate cu ajutorul

⁸ Cf. V. Frățilă, *Studii de toponimie și dialectologie*, p. 183, care-l citează pe A. Eremia, *Nume de localități*, p. 130.

⁹ Substanța celor două tipuri de toponime simple este discutată pe larg de Gh. Bolocan, *Introducere la DTRO*, I, p. 25-52, și de V. Frățilă, *Studii de toponimie și dialectologie*, p. 183-192.

¹⁰ Pentru toponimele provenite de la aceste adjective, vezi *supra*.

¹¹ Problema toponimelor compuse, în care determinantul este un adjectiv posesiv, a fost pe larg tratată în teza noastră de doctorat *Toponimia submontană a Mehedințului*, capitolul *Toponime provenite de*

adjectivelor posesive au la bază și alți entopici: *apa*, *coasta*, *cracul*, *culmea*, *cureaua* (de pământ), *dealul*, *fântâna*, *moara*, *moșia*, *ogașul*, *pădina*, *pădurea*, *pășunea*, *pârâul*, *plaiul*, *valea* (cel mai frecvent) etc.

În general, adjectivele posesive exprimă ideea de „proprietatea lui ...”¹², termenului „proprietatea” substituindu-i-se un entopic sau un alt apelativ.

Adjectivele posesive derivate de la antroponime, cu sufixul *-esc*, *-ească* la feminin, *-ești* la plural au devenit prin substantivare toponime simple ca urmare a simplificării toponimelor compuse al căror denotat a fost un entopic:

Apa (Valea) Gheorghească > Gheorgheásca; Coasta Jărchească > Jărcheásca, Cracu Gănțesc > Gănțescu, Culmea Mezască > Mezásca; Cureaua Căpitănească > Căpităneásca; Dealu Frățilesc > Frățilésca; Fântâna Gănțească > Gănțeásca; Linia Oprițească > Oprițeasca; Mahalaua Dorobănțească > Dorobănțeásca; Moara Papavească > Papaveásca; Moșia Hârgotească > Hârgoteásca; Moșiile Hârgotești > Hârgotéștile; Ogașu Tonțesc > Tonțescu; Pădina Bordească > Bordeásca; Pădurea Bengească > Bengeásca; Pârâul Mățesc > Mățescu; Plaiul Hoțesc > Hoțescu; Valea Brâglească > Brâgleásca etc.

Preponderența toponimelor cu formă feminină, provenite prin substantivizarea adjectivelor posesive în *-esc* (*-ească*), se datorează, în general, folosirii de către localnici a sensului de „moșia (proprietatea) lui ...”¹³, unde denotatul este de genul feminin. O altă cauză a superiorității numerice a toponimelor cu formă feminină o constituie transferul toponimic. Spre exemplu, *Bălăneásca* denumește în prezent „un deal”, „un vârf de deal”, dar și „o pădure”. Datorită frecvenței (uzului), s-a impus toponimul provenit de la adjectivul posesiv ce a determinat entopicul *pădurea*, iar dealul și vârful de deal au preluat forma actuală, *Bălăneasca*, prin transfer toponimic, deși inițial dealul s-a numit *Bălănescu*.

Toponimele *Boiereásca*, *Brâgleásca* și *Gheorgheásca* denumesc, în ordine, „un deal” și „două pâraie” prin transfer toponimic de la „vale”, denotatul inițial pentru fiecare dintre toponimele în discuție. În zona submontană a Mehedințiului, toate apele curgătoare sunt denumite, pe porțiunile ce traversează vetrele de sat, *Văi*, singular *Valea*, iar în afara vetrelor de sat, după entopicul

la antroponime, susținută în iunie 2005, la Universitatea de Vest din Timișoara, coordonator științific: prof. univ. dr. Vasile Frățilă.

¹² Cf. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 179.

¹³ Cf. V. Frățilă, *Toponimia văii inferioare a Târnavelor*, în idem, *Studii de toponimie și dialectologie*, p. 188.

valea, ca determinant în genitiv sau nominativ, se folosește substantivul (*Mâțești, Crainicilor, Obârșiei*, etc.) sau adjectivul (*Limpede, Galbenă, Gheorghească* etc.), toponime compuse care vor deveni, prin renunțarea la denotat: *Mâțești, Crainici, Obârșia, Limpede, Galbena, Gheorgheasca*. Cum majoritatea văilor au și un curs de apă (permenent sau temporar), constatăm că entopicul *valea* este sinonim cu *apa, râul, pârâul* și, adesea, cu *ogașul*. Așa se explică de ce unele *râuri, pâraie* sau *ogașe* au formă feminină: *Galbina* „pârâu“, *Intoărta* „tău în Coșuște“, *Mânioasa* „pârâu“, *Pistrița* „pârâu“, *Pucioasa* „izvor mineral, ogaș“, *Sfânta* „pârâu“, *Strâmba* „pârâu“, *Vânăta* „pârâu“ etc.

Cercetând toponimia și, legat de aceasta, antroponimia zonei submontane a Mehedințiului, am constatat că toponimele în *-easca* nu au la bază supranume feminine, așa cum se precizează, ca alternativă, în diferite lucrări de specialitate, ci numai antroponime masculine: *Moșia lui Dobre* > *Dobreasca, Valea lui Stan* > *Stăneasca, Pădurea lui Gurgui* > *Gurguiasca* etc. Dacă întâlnim în antroponimia populară supranume precum *Dobreasca, Stăneasca, Negoiasca* etc., e că acestea provin de la patronime precum *Dobrescu, Stănescu, Negoiescu* etc., deci sunt derivate cu sufixul moțional *-a* și nicidecum cu *-easca*. Cu ajutorul sufixului *-esc* (*-easca*) sunt formate adjective la nivelul limbii comune, de regulă, de la antroponime, adjective care, prin substantivare, devin toponime: *Coasta Bălănească* > *Bălăneasca* „coasta lui Bălan“; *Linia Bodrâncească* (~ *Bodrânceasca*) > *Bodrânceasca (Bodrânceasca)* „parte de sat unde locuiește neamul lui Bordânc“; *Ulița Dorobănțească* > *Dorobănțeasca (Dorobănțasca)* „parte de sat unde au gospodăria cei din neamul lui Dorobanțu“; *Fântâna Gănțească* > *Gănțeasca (Gănțasca)* „fântâna lui Ganțu“; *Valea Gheorghească* > *Gheorgheasca* „pârâu care trece prin satul neamului Gheorghescu, Gheorghesti“; *Culmea Mezească* (~ *Mezască*) > *Mezasca* „culmea lui Mezea“; *Dealul Robesc* > *Robescu* „dealul lui Robu“ etc.

Numărul apelativelor cu rol de denotat în structura toponimelor compuse, al căror determinant este un adjectiv posesiv de origine antroponimică, este mult mai mare¹⁴. Asemenea structuri toponimice, formate de la alte apelative decât entopicele, se regăsesc în toponimia locală a fiecărei așezări, dar ele sunt supuse efemerității, odată cu dispariția persoanelor de la al căror nume s-au format adjectivele posesive, toponimele pierd treptat din relevanță până la dispariția lor

¹⁴ Cf. Marius Arbănași, *Structura semantică a toponimelor din zona submontană a Mehedințiului*, în SCO, nr. 7, p. 133-172 și idem, *Toponimia submontană a Mehedințiului*, teză de doctorat, p. 397-400.

definitivă, fiind înlocuite, în timp, de alte toponime create de localnici în scopul orientării acestora în arealul dat. Astfel, morile pe apă, atât de frecvente până acum 30-40 de ani, în prezent au dispărut sau sunt părăsite în proporție de 90%. Doar bătrânii își mai amintesc de *Moara Achimească*, ~ *Dovlețească*, ~ *Manolească*, ~ *Muichească*, ~ *Negoitească*, ~ *Pârvulească*, ~ *Petolească*, ~ *Potcovească*, ~ *Șchiopească*, ~ *Zamfîrească* etc., în prezent locurile respective reprezentând grădini de zarzavaturi, se numesc: *Grădina lu Dovlete* (unde a fost *Moara Dovlețească*), ~ *lu Muică* (sau unde a fost *Moara Muichească*), ~ *lu Potcoavă* (unde a fost *Moara Potcovească*).

Așa cum am mai precizat, toponimele simple provenite din adjective calificative posesive reprezintă un stadiu superior al toponimizării, golite semantic, acestea individualizează văi, râuri, pâraie, ogașe, dealuri, păduri, pădini, poieni, culmi, coaste sau moșii.

Iată toponimele simple provenite de la adjective posesive derivate de la patronime cu sufixele *-ească*, *-esc*:

Bădăiasca „deal și pădure“, la Gornovița (< antrop. *Bădăi*); *Bălăneasca* „deal, coastă, pădure“, la Gheorghești (< antrop. *Bălân*); *Bălceasca* „vale“, la Iupca (< antrop. *Bâlcea*); *Bengeasca* „pădure“, la Crăguiești (< antrop. *Benga*); *Bordânceasca* „linie, parte de sat“, la Busești (< antrop. *Bordânc*); *Borhoceasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Borhócea*); *Bordeasca* „pădină cu pășuni și livezi“, la Marga (< antrop. *Bórdea*); *Brâgleasca* „vale, parte de sat“, la Isverna (< antrop. *Brâglea*); *Cașoteasca* „vale“, la Crainici (< antrop. *Cășotă*); *Covăsasca* (*Covăsăleasca*) „pădure“, la Podeni (< antrop. *Covăsălă*); *Dobreasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Dobre*); *Dorobănțeasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Dorobânțu*); *Drăgăsca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Drăgu*); *Drăneasca* „luncă“, la Cerna-Vârf (< antrop. *Drăgân*); *Floreasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Florea*); *Gănțasca* „fântână“, la Costești (< antrop. *Gânțu*); *Geneasca* „pădure“, la Bala (< antrop. *Geánă*); *Gheorgheasca* „pârâu“, la Busești (< antrop. *Gheorghe*, pe a cărei moșie a curs apa, dar mai plauzibilă ni se pare proveniența de la satul *Gheorghești*, pe care-l străbate, deci avem un transfer toponimic); *Ghețasca* „vale“, la Colibași (< antrop. *Gheăță*); *Grămeasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Gramă*); *Gurgeasca* „curea de teren, pășune, moșie, teren arabil“, la Bala (< antrop. *Gúrgu*); *Hârgoteasca* „moșie“, la Baia de Aramă (< antrop. *Hârgót*); *Ianculeasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Iancu* și *Iancúlea*); *Iliasca* „uliță“, la Balta (< antrop. *Ilie*); *Jărcheasca* „coastă“, la Balta (< antrop. *Jarcu*);

Lăzăreasca „uliță“, la Balta (< antrop. *Lazăr*); *Lupeasca* „pădină“, la Cerna-Vârf (< antrop. *Lupu*); *Lupuleasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Lupu*); *Manoleasca* „moară“, la Balta, Șiroca; „pădure“, la Podeni (< antrop. *Manóle*); *Magheasca* „linie în sat“, la Gornovița (< antrop. *Maga*); *Mărgheasca* „deal, moșie, știubei“, la Marga (< antrop. *Marga*); „pârâu“, la Șiroca (< oiconimul *Marga*); *Mezasca* „coamă de deal“, la Costești (< antrop. *Mezea*); *Muicheasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Muică*); *Murășasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Múrăș*); *Muncescu* „deal“, la Malovăț (< antrop. *Munca*); *Negoiteasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Negoiaș*); *Opreasca* „pădure“, la Bâlvănești (< antrop. *Oprea*); *Oprițasca* „mahala“, la Balta (< antrop. *Oprița*); *Oproiasca* „linie în sat“, la Puținei (< antrop. *Oproiu*); *Papaveasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Papávă*); *Pauleasca* „pădure“, la Podeni, dar și *Păuleasca* „moară“, la Gornenți (< antrop. *Paul*); *Potcoveasca* „moară“, la Gornenți (< antrop. *Potcoávă*); *Predeasca* „moară și pădure“, la Podeni (< antrop. *Preda*); *Răiculeasca* „moară“, la Ponoarele (< antrop. *Raicu*); *Robescu* „deal“, la Malovăț (< antrop. *Robu*); *Roteasca* „moară“, la Gornovița (< antrop. *Roată*); *Sibineasca* „moară“, la Bala (< antrop. *Sibin*); *Stancheasca* „luncă“, la Balta (< antrop. *Stancu*); *Șchiopeasca* „moară și pădure“, la Podeni (< antrop. *Șchiopu*); *Trăileasca* „moară“, la Gornenți (< antrop. *Trăilă*); *Țibresca* „moară“, la Bâlvănești (< antrop. *Țibru*); *Vlădiceasca* „pădure“, la Podeni (< antrop. *Vlădica*); *Vrăbețasca* „moară“, la Gornovița (< antrop. *Vrăbete*).

Între toponimele simple întâlnim chiar și plurale toponimice provenite de la toponime primare sau derivate:

Hârgotăștile „moșiile boierilor Hârgot“, la Baia de Aramă; *Strâmbele* „pâraie“, la Bârâiac.

b) Toponimele compuse sunt nume de locuri formate din cel puțin două cuvinte având rolul de a diferenția denotatul cu ajutorul unui determinant adjectival sau substantival.

Acestea sunt preponderente în microtoponimie, ele sunt create de localnici în scopul diferențierii în detaliu a fiecărui loc¹⁵.

¹⁵ Din literatura de specialitate, ne-au reținut atenția pentru complexitatea abordării problematicei toponimelor compuse: Gh. Bolocan, *Nume de locuri compuse*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6, p. 621-629; idem, *Introducere* la DTRO, I, p. 11-16, 25, 57-61; V. Frățilă, *Toponimia văii inferioare a Târnavelor*, în idem, *Studii de toponimie și dialectologie*, p. 193-204; T. Oancă, *Probleme*

De la adjective nu se pot crea toponime compuse, ci numai toponime simple, așa cum am demonstrat mai sus.

În cadrul toponimelor compuse, denotatul, care pare să fie un adjectiv substantivat, este, de fapt, un toponim.

Întâi toponimele compuse întâlnite în Podișul Mehedinți, ai căror termeni determinați sunt toponime de proveniență adjectivală:

Scurtu al Drept „ogaș“, la Șișești; *Scurtu Mare* „ogaș“, la Șișești; *Scurtu Mic* „ogaș“, la Noaptea; *Scurtu Stâng* „ogaș“, la Șișești (< top. *Scurtu* + determinanți adj.); *Strâmba Mare* „pârâu“, la Bârâiac; *Strâmba Mică* „pârâiaș“, la Bârâiac (< top. *Strâmba* + determinanți adj.); *Șutu al Mare*, *Șutu al Mic* „dealuri teșite“, la Jidoștița (< top. *Șutu* + determinanți adj.); *Uruptu Mare*, *Uruptu Mic* „dealuri“, la Firizu (< top. *Uruptu* + determinanți adj., cu *u* protetic).

Cercetarea documentelor coroborată cu anchetele aprofundate pe teren a condus la eliminarea ambiguităților privind etimoanele mai multor toponime care, la prima vedere, par de origine adjectivală. Este cazul oiconimelor *Negrúșa*, *Noaptea*, *Pistríța* și *Puținéi* a căror origine este antroponimică.

Precizăm că în studiul de față nu am inclus toponimele străine provenite din adjective. Este vorba, în cea mai mare parte, de toponimele slave existente în Podișul Mehedinți. Ele au fost tratate în studiul nostru *Toponimia slavă din podișul și subcarpații Mehedințiului* (în SCO, nr. 8, p. 113-186) și în teza de doctorat mai sus citată (capitolul *Stratificarea genetică a toponimelor din zona submontană a Mehedințiului*, p. 291-341).

Concluzii:

Din punct de vedere istoric, toponimele de origine adjectivală sunt atestate începând cu a doua jumătate a secolului al XV-lea (*Luturoasa* „sat, comuna Bala“ — 1483, cf. DRH, I, p. 189).

Din punct de vedere tipologic, toponimele de proveniență adjectivală sunt simple: *Albu*, *Ascuțitu*, *Bălăneasca*, *Bătrâna*, *Bordânceasca*, *Brâgleasca*, *Copăcioasa*, *Galbena*, *Golașa*, *Larga*, *Lata*, *Limpedeia*, *Luturoasa*, *Mărgearca*, *Pricu*, *Pucioasa*, *Răua*, *Strâmba*, *Șutu*, *Urātu*, *Pojorātu*, *Urlători*, etc.

Toponimele compuse: *Scurtu Drept*, *Scurtu Mare*, *Scurtu Mic*, *Scurtu Stâng*, *Șutu al Mare*, *Șutu al Mic*, *Strâmba Mare*, *Strâmba Mică*, *Uruptu Mare*,

controversate în cercetarea onomastică românească, p. 146-206; I. Toma, *Toponimia Olteniei*, Craiova, 1988, p. 144-154.

Uruptu Mic etc. au ca termen determinat un toponim de proveniență adjectivală, și nu un adjectiv substantivat.

Adjectivele calificative sunt utilizate frecvent în crearea toponimelor compuse din Podișul Mehedinți. Acestea au devenit toponime simple prin suprimarea denotatului; numărul lor este relativ mic față de cel al toponimelor compuse în a căror structură întâlnim determinanți adjectivali.

Considerăm că la baza simplificării toponimelor compuse a stat uzul, frecvența foarte mare a utilizării acestora; nevoia de concizie în comunicare a condus la formele contrase, simple, actuale.

Toponimele simple, provenite din adjective posesive derivate cu sufixele *-esc* și *-escă* de la antroponime, au funcționat mai întâi ca toponime compuse (*Valea Brăglească, Lunca Drăgănească, Moșia Hârgotească, Pădurea Șchiopească*, etc.), iar după un mai lung stadiu de toponimizare, denotatul a fost eliminat, funcțiile acestuia fiind asimilate de determinant. Este un procedeu frecvent întâlnit la nivelul limbii comune, prin care adjectivele preiau încărcătura semantică a substantivului, precum și categoriile de gen și număr ale acestuia, cunoscut sub denumirile de schimbarea valorii gramaticale, schimbarea clasei lexicale, conversiune sau derivare improprie. În felul acesta s-a ajuns la toponimele simple actuale: *Brăgleasca, Drăgăneasca, Hârgoteasca, Șchiopeasca* etc.

Este de remarcat că foarte puține dintre toponimele compuse formate cu ajutorul adjectivelor posesive în *-esc, -escă* au evoluat, prin simplificare, la toponime simple, restul, în număr destul de mare, continuând să funcționeze ca toponime compuse (analitice)¹⁶.

Cele mai frecvente situații de simplificare le reprezintă toponimele compuse în structura cărora au existat ca termeni determinanți: *apa, valea, pădurea* și *moara*.

Ca și în limba comună, genul și numărul toponimului de origine adjectivală se realizează prin acord cu denotatul care a fost suprimat; chiar dacă toponimul pare să nu provină dintr-unul compus, în mintea creatorilor a existat un denotat cu care să se facă acordul toponimului respectiv.

Spre deosebire de câmpie, unde satele își luau numele de la acelea ale moșiilor, în Podișul Mehedinți, unde relieful este foarte variat, moșiile fiind rare, nu întâlnim localități al căror nume să provină din adjective posesive cu sufixul *-asca*.

¹⁶ Pentru toponimele compuse formate cu ajutorul adjectivelor posesive, vezi M. Arbănași, *Toponimia submontană a Mehedințiului* (teză de doctorat), p. 397-400.

Transferul toponimic este evident și în cazul toponimelor de origine adjectivală:

Bătrâna „vale“ < *Bătrâna* „pădure“ (uzul fiind cel care impune toponimul);

Brâgleasca „parte de sat“ < *Brâgleasca* „pârâu, vale care trece prin satul Isverna“;

Gheorgheasca < *Gheorghești* „sat“.

Dacă în Podișul Mehedinți nu se întâlnesc nume de sate în *-easca*, în schimb întâlnim câteva nume de ape: *Brâgleasca*, *Gheorgheasca*, *Mărgheasca*.

În toponimia majoră a Podișului Mehedinți sunt de origine adjectivală oiconimele: *Copăcioasa* și *Lăturoasa* (*Luturoasa*) și hidronimele: *Brâgleasca* și *Pojorātu*.

TOPONYMES PROVENUS DES ADJECTIFS DANS LA ZONE SOUS-MONTAGNEUSE DE MEHEDIŢI

Résumé

Dans la zone sous-montagneuse de Mehedinți, les toponymes provenus des adjectifs sont réduits par rapport aux toponymes qui existent ici. Ils représentent une évolution du phénomène toponymique, suite à la suppression du signifié, le signifiant reprenant ainsi les fonctions de ce dernier.

Représentative pour cette région est la conservation des adjectifs possessifs d'origine antroponymique dans les toponymes composés. Cette grande fréquence a conduit à la simplification de certains toponymes composés. Par la réduction du déterminant, l'adjectif possessif a repris toutes ses caractéristiques, en devenant un toponyme simple par substantivation. Dans la qualité qu'ils ont acquis, les adjectifs représentent les objets mêmes, déterminés au début par ceux-ci.